

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХМЕЛЬНИЦЬКА ОБЛАСНА РАДА
ХМЕЛЬНИЦЬКА ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНА АКАДЕМІЯ
Гуманітарний факультет
Кафедра суспільних дисциплін

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Проректор з науково-педагогічної роботи
Олександр ПОЛІЩУК
«29» серпня 2025 року

**ПРОГРАМА
КОМПЛЕКСНОГО КВАЛІФІКАЦІЙНОГО ІСПИТУ**

Галузь знань: 01 Освіта / Педагогіка

Спеціальність: 014.03 Середня освіта (Історія та громадянська освіта)

Освітній рівень: другий (магістерський)

Хмельницький, 2025

Програма комплексного кваліфікаційного іспиту для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю 014.03 Середня освіта (Історія).

28 серпня 2025 року. 17 с.

Укладачі:

Вовк Валентин Петрович, кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології;

Гамрецька Галина Степанівна, кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри суспільних дисциплін;

Поліщук Олександр Сергійович, доктор філософських наук, професор, проректор з науково-педагогічної роботи;

Шквир Оксана Леонідівна, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки.

Програму розглянуто на засіданні кафедри суспільних дисциплін Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

Протокол від «26» серпня 2025 року № 1

Завідувач кафедри

Володимир ОСТРОВИЙ

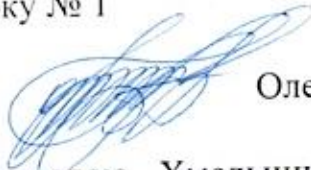
Програму погоджено з гарантом освітньо-професійної програми Середня освіта (Історія та громадянська освіта) «26» серпня 2025 року

Гарант освітньо-професійної програми Оксана ГРИНЧИШИН

Програму схвалено науково-методичною радою Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

Протокол від «27» серпня 2025 року № 1

Голова науково-методичної ради

Олександр ПОЛІЩУК

Програму затверджено вченою радою Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

Протокол від «28» серпня 2025 року № 8

1. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Атестація осіб, які здобувають ступінь магістра за спеціальністю 014.03 Середня освіта (Історія), здійснюється у формі комплексного кваліфікаційного іспиту. Атестацію випускників здійснює підсумково-кваліфікаційна (атестаційна) комісія (ПК(А)К) після повного виконання ними освітньої програми з метою встановлення відповідності засвоєних здобувачами вищої освіти рівня та обсягу знань, умінь, інших компетентностей вимогам стандартів вищої освіти. Підставою для атестації особи є оцінка рівня досягнення результатів навчання та їх відповідність вимогам, передбаченим 7 рівнем Національної рамки кваліфікацій і нормативним змістом освітньо-професійної програми Середня освіта (Історія).

ПК(А)К оцінює рівень науково-теоретичної і практичної підготовки випускників, вирішує питання про здобуття другого (магістерського) освітнього рівня, присвоєння кваліфікації «Магістр середньої освіти (Історія та громадянська освіта)», видачу документа про вищу освіту.

Програма комплексного кваліфікаційного іспиту є нормативним документом Хмельницької педагогічної академії, який розроблено на основі ОП Середня освіта (Історія та громадянська освіта) другого (магістерського) рівня вищої освіти відповідно до затвердженого навчального плану. Програма кваліфікаційного іспиту містить базові питання програм таких освітніх компонентів: *«Психологія педагогічної діяльності»*, *«Теорія педагогічної діяльності»*, *«Технології навчання історії»*, *«Філософія історії»*. Програма визначає перелік питань, обсяг, складники, методику проведення державної атестації та оцінювання навчальних досягнень здобувачів вищої освіти на завершальному етапі навчання.

2. МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ КОМПЛЕКСНОГО КВАЛІФІКАЦІЙНОГО ІСПИТУ

Складання комплексного кваліфікаційного іспиту проводиться на відкритому засіданні екзаменаційної комісії за участю не менше, ніж половина її складу за обов'язкової присутності голови комісії (або його заступника). Виїзні засідання екзаменаційної комісії у структурних підрозділах академії, зокрема, де створені відповідні умови, організовуються для певних категорій студентів (осіб з особливими потребами) за окремим наказом ректора.

Тривалість засідання екзаменаційної комісії не може перевищувати шести годин на день. Тривалість усного іспиту для студента не повинна перевищувати 30 хв.

Відповідно до Положення про контроль і оцінювання навчальних досягнень студентів у ХГПА результати складання кваліфікаційного іспиту визначаються оцінками за системою ECTS та національною системою («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно»).

Критерії оцінювання знань випускників на комплексному екзамені

Підсумкові оцінки			Критерії оцінювання знань
За шкалою ECTS	За національною шкалою	За шкалою академії	
A «Відмінно»	Відмінно	90-100	Випускник виявив всебічні, систематичні та глибокі знання навчального матеріалу дисциплін, передбачених програмою; засвоїв основну та додаткову літературу, рекомендовану програмою; проявив творчі здібності в розумінні, логічному,

Підсумкові оцінки			Критерії оцінювання знань
За шкалою ECTS	За національною шкалою	За шкалою академії	
			стислому та ясному трактуванні навчального матеріалу; засвоїв взаємозв'язок основних понять дисциплін, їх значення для майбутньої професійної діяльності.
В «Дуже добре»	<i>Добре</i>	82-89	Випускник виявив систематичні та глибокі знання навчального матеріалу дисциплін вище середнього рівня; продемонстрував уміння вільно виконувати завдання, передбачені програмою; засвоїв літературу, рекомендовану програмою; засвоїв взаємозв'язок основних понять дисципліни, їх значення для подальшої професійної діяльності.
С «Добре»		74-81	Випускник виявив загалом достатні знання навчального матеріалу дисциплін при виконанні передбачених програмою завдань, але припустив низку помітних помилок; засвоїв основну літературу, рекомендовану програмою; показав систематичний характер знань з дисципліни; здатний до самостійного використання та поповнення надбаних знань у процесі подальшої навчальної роботи та професійної діяльності.
D «Задовільно»	<i>Задовільно</i>	64-73	Випускник виявив знання навчального матеріалу дисциплін у обсязі, необхідному для подальшої майбутньої професійної діяльності; справився з виконанням завдань, передбачених програмою; ознайомився з основною літературою, рекомендованою програмою; припустив значну кількість помилок або недоліків у відповідях на запитання та при виконанні завдань тощо, проте самостійно виправляв помилки, серед яких є значна кількість суттєвих.
E «Достатньо»		60-63	Випускник виявив знання основного навчального матеріалу дисциплін в мінімальному обсязі, необхідному для майбутньої професійної діяльності; в основному виконував завдання, передбачені програмою; ознайомився з основною літературою, рекомендованою програмою; припустив помилки у відповідях на запитання та при виконанні завдань тощо, лише за допомогою викладача виправляв помилки.

Підсумкові оцінки			Критерії оцінювання знань
За шкалою ECTS	За національною шкалою	За шкалою академії	
FX «Незадовільно»	Незадовільно	35-59	Випускник мав значні прогалини в знаннях основного навчального матеріалу дисциплін; володів матеріалом на рівні окремих фрагментів, що становлять незначну частину навчального матеріалу; допускав принципові помилки при виконанні завдань.
F «Незадовільно»		1-34	Випускник не мав знань зі значної частини навчального матеріалу; володів матеріалом на рівні елементарного розпізнання і відтворення окремих фактів, елементів, об'єктів; допустив принципові помилки при виконанні більшості завдань.

Рішення екзаменаційної комісії про оцінку знань і умінь, виявлених при складанні атестаційного іспиту, приймається на закритому засіданні комісії відкритим голосуванням звичайною більшістю голосів членів комісії. За однакової кількості голосів, поданих за обидва варіанти оцінки, голос голови комісії є вирішальним.

Результати складання кваліфікаційного іспиту оголошуються у той же день після оформлення відповідних документів та протоколів засідання екзаменаційної комісії. Повторне складання іспиту з метою підвищення оцінки не дозволяється.

Засідання екзаменаційної комісії оформляється протоколом встановленої форми. До протоколу вносяться оцінки, одержані на кваліфікаційному іспиті, записуються питання, що ставились членами комісії та їх особливі думки.

У випадку незгоди з отриманою оцінкою, випускник має право на апеляцію. Заява про апеляцію з візою декана факультету подається ректору або проректору з науково-педагогічної роботи академії в день проведення атестаційного іспиту після оголошення результатів атестації. У випадку надходження заяви про апеляцію розпорядженням ректора створюється комісія для її розгляду.

ПРОГРАМИ ОСВІТНІХ КОМПОНЕНТІВ

1. Психологія педагогічної діяльності

«Психологія педагогічної діяльності» є дисципліною професійного становлення майбутніх учителів/викладачів історії. Під час її вивчення студенти отримають найсучасніші знання й ґрунтовну практичну підготовку, позаяк успішне розв'язання складних завдань навчання й виховання вирішальним чином залежать від педагогічної майстерності, наукової ерудиції, психологічної культури вчителя. Програма навчальної дисципліни передбачає розвиток у здобувачів вищої освіти професійної грамотності, компетентності у вирішенні педагогічних завдань та формування професійної позиції майбутнього фахівця. Таке відношення до проблем становлення майбутніх фахівців обумовлена потребою суспільства в інноваціях, розширенні функцій педагогічної діяльності. Оволодіння психологічними знаннями – це важливий фактор розвитку в студентів професійної грамотності, компетентності в вирішенні педагогічних завдань та формування професійної позиції майбутнього спеціаліста.

Навчальний курс «Психологія педагогічної діяльності» призначений для здобувачів вищої освіти, що спеціалізуються у відповідних освітньо-професійних напрямках, і майбутня професійно-педагогічна діяльність яких вимагає оволодіння психологічними

знаннями, вміннями й навичками, що стосуються успішного функціонування сучасної системи педагогічної діяльності. Дисципліна включає в себе матеріал, зміст якого розкриває психологічні передумови забезпечення ефективності сучасної педагогічної діяльності вчителя/викладача, оптимізації реалізації навчально-виховного процесу в новій українській школі, а також у закладах фахової передвищої та вищої освіти.

Навчальна програма освітнього компонента «Психологія педагогічної діяльності» враховує те, що майбутні вчителі/викладачі історії повинні володіти знаннями психологічних засад ефективного здійснення процесів навчання й виховання в закладах середньої, фахової передвищої та вищої освіти, чітко розуміти відмінності між педагогічними й психологічними аспектами життєдіяльності закладів освіти, уміти виділяти психологічні механізми впливу соціально-економічних, історичних, соціально-культурних умов, у яких функціонує сучасна освіта, на перебіг навчально-виховного процесу у закладі освіти. Мета навчальної дисципліни: забезпечити загальну теоретичну підготовку майбутніх учителів/викладачів історії в галузі психології, яка слугуватиме основою для їхньої практичної роботи, що пов'язана з викладацькою діяльністю. Вивчення курсу передбачає розв'язання низки завдань фундаментальної професійної підготовки фахівців вищої кваліфікації: оволодіння глибинними знаннями загальних засад і теоретичних основ психології педагогічної діяльності; сприяння розвитку творчого потенціалу майбутніх педагогів у процесі вивчення означеного курсу й набуття психологічних компетентностей управління особистісним саморозвитком і самовдосконаленням; становлення особистісної позиції педагога в аналізі та оцінюванні професійно-педагогічної діяльності; усвідомлення закономірностей професійного становлення й особистісного зростання майбутніх фахівців; усвідомлення психологічних особливостей професійно-педагогічної діяльності й шляхів її опанування.

До програми комплексного кваліфікаційного іспиту включено матеріал двох змістових модулів, засвоєних студентами упродовж першого семестру.

Тема 1.1. Психологічна структура педагогічної діяльності. Загальна характеристика та структура педагогічної діяльності. Особистість учителя/викладача, педагогічні здібності вчителя/викладача. Здібності в структурі суб'єкта педагогічної діяльності. Характеристика основних функцій та педагогічних умінь. Вимоги до педагога. Психологічна компетентність учителя/викладача.

Тема 1.2. Учитель/викладач як суб'єкт педагогічної діяльності. Учитель/викладач як творець педагогічного процесу. Професійна спрямованість особистості вчителя/викладача. Психологічний портрет учителя/викладача. Професійно значущі особистісні якості педагога. Суб'єкт-суб'єктна взаємодія в педагогічній діяльності. Індивідуальний стиль педагогічної діяльності.

Тема 1.3. Професійна підготовка й особистісний розвиток педагога. Проблема підготовки педагогічних кадрів. Професіограма вчителя/викладача. Психологічна характеристика педагогічної майстерності. Професійна самосвідомість вчителя/викладача (формування «Я-концепції»). Стресостійкість як важлива риса особистості педагога. Професійна відповідність (придатність) педагога.

Тема 2.1. Сутність і зміст процесу спілкування. Введення в проблему спілкування. Розуміння, психологічна структура й закономірності спілкування. Функції та види спілкування. Вербальне спілкування. Невербальні засоби спілкування. Стили й етапи педагогічного спілкування. Бар'єри в спілкуванні. Ефективність і культура педагогічного спілкування.

Тема 2.2. Психологічний клімат у педагогічному колективі. Конфлікти як засіб регулювання міжособистісних стосунків. Конфлікти в закладах освіти. педагогічний конфлікт: структура, сфера, динаміка. Конфлікт у взаємодії «вчитель - учні» / «викладач-студенти». Міжособистісні конфлікти в педагогічному колективі та їх причини. Стратегії (моделі) вирішення педагогічних конфліктів. Психологічний клімат у педагогічному колективі.

Література.

1. Амацьєва О., Саяпіна С. Психологія педагогічної діяльності. Курс лекцій для студентів педагогічних спеціальностей вищих навчальних закладів. Слов'янськ : СДПУ, 2010. С. 5-74.
2. Барановська Л. В. Педагогіка та психологія вищої школи : навч. посібн. Київ : НАУ, 2015. 240 с.
3. Вікова та педагогічна психологія : навч. посіб. / Скрипченко О. В., Волинська Л. В., Огороднійчук З.В. та ін.; 2-ге вид. Київ : Каравела, 2007. 344 с.
4. Вовк В. П., Мотозюк Л. М. Основи конфліктології : навчальний посібник. 2-е видання, перероб. та доп. Хмельницький : Науково-видавничий центр ХГПА, 2016. 67 с.
5. Левківський Б. Підвищення педмайстерності викладачів вищих навчальних закладів // *Вища школа*. 2005. № 3. С.57-59.
6. Лекції з педагогічної психології: навчальний посібник / М. М. Заброцький, Ю. Г. Шапошникова. Херсон : Грінь. 2017. 144 с.
7. Оліяр М. Теорія і практика формування комунікативно-стратегічної компетентності майбутніх учителів початкових класів: монографія. Івано-Франківськ : Сімик, 2015. 476 с.
8. Павлик З. Л. Вплив характерологічних тенденцій педагога-гуманітарія на його психологічну готовність до творчої професійної діяльності // *Розвиток психологічної готовності педагогів до творчої професійної діяльності : навч.-метод. посіб. / за наук. ред. Е. О. Помиткіна*. Київ - Миколаїв, 2010. 288 с. С.128-141.
9. Подоляк Л. Г., Юрченко В. І. Психологія вищої школи : Підручник. 3-е вид. Київ : Каравела, 2017. 360 с. (базовий підручник).
10. Подоляк Л. Г., Юрченко В. І. Психологічна підготовка майбутнього викладача як передумова гуманізації і демократизації вищої освіти // *Освіта і управління*. 2006, т.9. №3-4. С.99-107.
11. Педагогіка та психологія вищої школи : Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Стереотип. вид. Херсон : Олді-плюс, 2017. 466 с.
12. Розвиток професійної педагогічної компетентності викладачів вищих навчальних закладів I-II рівнів акредитації: наук.-метод. посіб. / Олійник В. В., О. С. Снісаренко та ін. / за заг. ред. В. В. Олійника. Київ: Аграрна освіта, 2014. 665 с.
13. Розвиток психологічної готовності педагогів до творчої професійної діяльності : навч.-метод. посіб. / за наук. ред. Е. О. Помиткіна. Київ; Миколаїв, 2010. 288 с.
14. Русинка І. І. Конфліктологія. Психотехнології запобігання і управління Конфліктами : Навчальний посібник. Київ, 2007.
15. Семиченко В. А., Снісаренко О. С. Плекаємо педагогічну майстерність : навч. посіб. Вінниця : Планер, 2010. 674 с.
16. Семиченко В. А. Психологія педагогічної діяльності : Навч. посіб. Київ : Вища шк., 2004. 335 с.
17. Трухін І.О. Соціальна психологія спілкування: Навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 336 с.
18. Фурман А. В., Гуменюк О. Є. Психологія Я-концепції : Навчальний посібник. Львів: Новий Світ-2000, 2006. 360 с.
19. Фурман А. В. Теорія навчальних проблемних ситуацій: психолого-дидактичний аспект : Монографія. Тернопіль : Астон, 2007. 164 с.
20. Цимбалюк І. М. Психологія спілкування : Навчальний посібник. Київ : ВД «Професіонал», 2004. 304 с.

2. Теорія педагогічної діяльності

Навчальна дисципліна «Теорія педагогічної діяльності» є обов'язковим освітнім компонентом професійної підготовки майбутніх учителів старшої школи та викладачів закладів фахової передвищої та вищої освіти. Освітній компонент поглиблює знання студентів зі шкільної педагогіки, сприяє здобуттю знань з педагогіки вищої школи і логічно пов'язаний з частинними методиками навчання та віковою психологією. Основною метою цієї навчальної дисципліни є підготовка студентів магістратури до виконання функцій та розв'язання проблем, що виникають у професійній діяльності як вчителя старшої школи, так і викладача закладу фахової передвищої та вищої освіти, виховання культури спілкування, гуманістичних цінностей, потреби вдосконалювати і розвивати свій інтелектуальний і загальнокультурний рівень, самостійно здобувати і використовувати нові знання, розвиток пізнавальної активності, творчого та критичного мислення. Вивчення курсу передбачає розв'язання низки завдань фундаментальної професійної підготовки фахівців вищої кваліфікації, зокрема, ознайомлення із сутністю професійної діяльності педагога; нормативно-правовими документами, які регламентують педагогічну діяльність вчителя старшої школи та викладача закладу фахової передвищої і вищої освіти; організацією навчальної діяльності в закладах середньої, фахової передвищої і вищої освіти; педагогічними технологіями у професійній діяльності педагога; виховною роботою з учнівською та студентською молоддю.

До програми комплексного кваліфікаційного іспиту включено зміст п'яти тем, засвоєних студентами упродовж першого семестру.

Тема 1. Загальна характеристика професійної діяльності педагога. Специфіка професійної діяльності педагога. Функції вчителя та викладача. Професійна компетентність вчителя та викладача. Особливості професійної адаптації педагога. Індивідуальний стиль професійної діяльності педагога. Професійні кризи та деформації професійного розвитку педагога.

Тема 2. Особливості педагогічної діяльності вчителя старшої школи та викладача закладу фахової передвищої та вищої освіти в контексті нормативно-правових документів. Обов'язки педагогічних працівників згідно з Законом України «Про повну загальну освіту». Основна мета професійної діяльності вчителя, умови допуску до роботи за професією відповідно до Професійного стандарту за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)». Мета Нової української школи, формула Нової школи, профільна середня освіта за академічним та професійним спрямуванням згідно з Концепцією Нової української школи. Рівень та ступінь фахової передвищої освіти. Основні завдання закладу фахової передвищої освіти. Типи закладів фахової передвищої освіти. Структура закладу фахової передвищої освіти. Рівні та ступені вищої освіти. Основні завдання закладу вищої освіти. Типи закладів вищої освіти. Структура закладів вищої освіти. Мета професійної діяльності викладача закладу вищої освіти, умови допуску до роботи за Професійним стандартом на групу професій «Викладачі закладів вищої освіти».

Тема 3. Організація навчальної діяльності в закладах середньої, фахової передвищої та вищої освіти. Принципи навчання. Навчально-методичне забезпечення освітнього процесу. Методи організації навчального процесу. Організаційні форми роботи. Активізація навчально-пізнавальної діяльності здобувачів освіти. Оптимальне поєднання репродуктивної та творчої діяльності здобувачів освіти. Інтеграція індивідуальних та колективних форм діяльності здобувачів освіти. Основи педагогічного контролю та основні форми його здійснення. Забезпечення академічної доброчесності у сфері загальної середньої, фахової передвищої та вищої освіти. Інклюзивне навчання. Педагогічна і виробнича практика студентів. Самостійна робота здобувачів освіти.

Тема 4. Педагогічні технології в професійній діяльності педагога. Поняття про технологічний підхід та педагогічну технологію. Особистісно-орієнтовані технології навчання: інтерактивна, проєктна і технологія проблемного навчання. Організація навчання як дослідження. Інші сучасні технології навчання: ігрові технології навчання, інформаційні технології навчання, технологія дистанційного навчання. Технології виховання: технологія створення ситуації успіху, технологія формування творчої особистості, технологія колективного творчого виховання.

Тема 5. Виховна робота з учнівською та студентською молоддю. Сутність, мета і завдання виховання здобувачів освіти. Закономірності та принципи виховання. Основні напрями виховання здобувачів освіти у процесі навчання та позанавчальній (позааудиторній) діяльності. Методи та форми виховання здобувачів освіти. Роль та функції класного керівника і куратора академічної студентської групи.

Література:

1. Бартенєва І. О., Богданова І. М., Бужина І. В. та ін. Педагогіка вищої школи: навчальний посібник. Одеса: ПДПУ ім. К.Д. Ушинського, 2002. 344 с.
2. Бути вчителем: навчально-методичний посібник з курсу «Вступ до спеціальності» / укладач О.В. Більська. Вінниця: ТД «Едельвейс и К», 2012. 296 с.
3. Вітвицька С. С. Основи педагогіки вищої школи: підручник за модульно-рейтинговою системою навчання для студентів магістратури. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. 421 с.
4. Волкова В. М. Педагогіка. Київ: Вища шк., 2002. 352 с.
5. Гура О. І. Педагогіка вищої школи: вступ до спеціальності: навч. посіб. Київ: Центр навчальної літератури, 2005. 224 с.
6. Закон України «Про вищу освіту»: прийнятий 01.07.2014 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>. (дата звернення: 15.06.2021).
7. Закон України «Про освіту»: прийнятий 05.09.2017 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
8. Закон України «Про повну загальну середню освіту»: прийнятий 16.01.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20>. (дата звернення: 15.06.2021).
9. Закон України «Про фахову передвищу освіту»: прийнятий 06.06.2019 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2745-19> (дата звернення: 20.06.2021).
10. Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій / автор-укл. Н.П.Наволокова. Харків, 2012. 176 с.
11. Дубасенюк О. А. Професійна педагогічна освіта: інноваційні технології та методики: моногр. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2009. 564 с.
12. Дубасенюк О. А. Практикум з педагогіки. 3-тє вид., доп. і перероб. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2017. 483 с.
13. Кайдалова Л. Г., Щокіна Н. Б., Вахрушева Т. Ю. Педагогічна майстерність викладача: навч. посіб. Харків: Вид-во НФаУ, 2009. 140 с.
14. Кнодель Л. В. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. Київ: Вид. ПАЛИВОДА, 2008. 136 с.
15. Концепція національного виховання. Рідна школа. 1995. № 6. С. 18–25.
16. Концепція Нової української школи: ухвалена рішенням колегії Міністерства освіти і науки України 27.10.2016 р. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>. (дата звернення: 15.06.2021).
17. Концепція розвитку педагогічної освіти. 2018. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/gromadske-obgovorennya/2017/12/29/kontseptsii-rozvitku-pedagogichnoi-osviti-12-17-go.doc>. (дата звернення: 15.06.2021).
18. Кошманова Т., Брайс Л., Голм Г., Равчина Т. Педагогіка для громадянського суспільства: навч. посіб. для студентів педагогічних спеціальностей. Львів: видавничий центр Львівського нац. ун-ту ім. І. Франка, 2005. 382 с.

19. Курлянд З. Н. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. Київ: Знання, 2005. 321 с.
20. Лисенко Н. В. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. Івано-Франківськ: ІМЕ «Галицька академія», 2006. 116 с.
21. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті. Освіта. 2002. № 26. С. 2–4.
22. Письменна Н. Особистісно орієнтований підхід у контексті гуманізації навчально-виховного процесу. Проблеми підготовки сучасного вчителя, 2013. №8 (Ч.1). С. 250–254.
23. Положення про організацію освітнього процесу в Хмельницькій гуманітарно-педагогічній академії. URL: <https://drive.google.com/file/d/0B5IEIqZ057wxZnk5NnBMeGRYSnM/view>. (дата звернення: 15.06.2021).
24. Професійний стандарт за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)»: затверджений наказом Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 23.12.2020 № 2736-20. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v2736915-20>. (дата звернення: 15.06.2021).
25. Професійний стандарт на групу професій «Викладачі закладів вищої освіти»: затверджений наказом Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 23.03.2021 № 610. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/pto/standarty/2021/03/25/Standart%20na%20hrupu%20profesiy_Vykladachi%20zakladiv%20vyshchoyi%20osvity_25.03.pdf. (дата звернення: 15.06.2021).
26. Мешко Г.М. Вступ до педагогічної професії: навч. посіб. Київ: Академвидав, 2010. 200 с.
27. Сисоєва С. О. Основи педагогічної творчості вчителя: навч. посіб. Київ: ІСДОУ, 1994. 112 с.
28. Олійник В. Система педагогічної освіти та педагогічні інновації. Київ: Вища школа, 2001 124 с.
29. Пехота О.М, Кіктенко А.З, Любарська О.М та ін. Освітні технології: навч.-метод. посіб. Київ, 2001. 256 с.
30. Фіцула М. М. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. Київ: «Академвидав», 2006. 352 с.
31. Чобітько М. Г. Особистісно орієнтована професійна підготовка майбутнього вчителя: теоретико-методологічний аспект: моногр. Черкаси: Брама-Україна, 2006. 560 с.
32. Шквир О.Л. Методика роботи класного керівника: навч. посіб. 2-ге вид., допов. і перероб. Хмельницький: ХГПА, 2020. 114 с.
33. Шквир О.Л. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. 2-ге вид., допов. і перероб. Хмельницький: ХГПА, 2020. 94 с.
34. Якименко С. І. Формування професійної компетентності майбутнього вчителя в умовах вищого навчального закладу: науковий посіб. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2011. 464 с.

3. Технології навчання історії

Навчальна дисципліна «Технології навчання історії» є обов'язковим освітнім компонентом професійної підготовки. Опрацювання навчального курсу закладає підґрунтя для оволодіння здобувачами вищої освіти основ концептуальних положень педагогічних технологій; формування готовності до впровадження сучасних навчальних технологій у практику викладання історії у закладах загальної середньої, фахової передвищої та вищої освіти; вироблення здатності комплексно поєднувати новітні

принципи і форми організації навчально-виховного процесу та дослідницької діяльності в освітньому просторі; надання допомоги студентам у процесі оволодіння загальними та фаховими компетентностями.

Вивчення курсу передбачає розв'язання низки завдань фундаментальної професійної підготовки фахівців вищої кваліфікації, зокрема: ознайомлення студентів із сучасними технологіями навчання історії у закладах загальної середньої, фахової передвищої та вищої освіти; набуття здобувачами вищої освіти загальних та фахових компетентностей для ефективного навчання історії у закладах загальної середньої, фахової передвищої та вищої освіти; сприяння творчому мисленню студентів щодо організації власної педагогічної діяльності; впровадження демократичного стилю педагогічного спілкування, що ґрунтується на засадах педагогіки співробітництва двох рівноправних суб'єктів навчання; виховання прагнення до набуття нових знань, самовдосконалення, постійного творчого пошуку тощо.

До програми комплексного кваліфікаційного іспиту включено зміст чотирьох модулів, засвоєних студентами упродовж двох семестрів.

Тема 1.1. Сучасні підходи до цілей та структури історичної освіти в Україні. Історія як навчальна дисципліна. Концепції історичної освіти. Порівняльна характеристика лінійного та концентричного підходів до структури історичної освіти. Сучасні цілі та завдання історичної освіти в Україні. Характеристика сучасної системи історичної освіти в Україні. Концептуальні засади реформування історичної освіти в системі загальної середньої освіти. Реалізація компетентнісного підходу в історичній освіті.

Тема 1.2. Організаційно-педагогічні засади навчання історії в старшій школі. Структура програми з історії та організація навчання учнів. Синхронізація курсів історії України та всесвітньої історії в 10–11 класах. Інтегрований курс «Історія: Україна і світ». Забезпечення інклюзивного підходу під час викладання історії.

Тема 1.3. Організаційно-педагогічні засади навчання історії у закладах вищої освіти в умовах кредитно-трансферної системи. Освітня програма. Характеристика компонентів освітньої програми. Основні критерії забезпечення якості освітньої програми. Навчальний план, його структура і порядок реалізації. Графік навчального процесу. Види навчально-пізнавальної діяльності студентів. Формування змісту навчальних модулів. Навчально-методичний комплекс дисципліни. Робоча навчальна програма. Силабус навчальної дисципліни. Інструктивно-методичні матеріали до практичних/семінарських занять. Завдання для самостійної роботи студентів. Індивідуальні навчально-дослідні завдання. Організація складання іспитів і заліків. Оцінювання студентів за системою ECTS. Неформальна та інформальна освіта студентів під час вивчення історії.

Тема 1.4. Організація дистанційного навчання з історії. Форми проведення дистанційного навчання з історії. Визначення головних питань при плануванні роботи в умовах дистанційного навчання. Забезпечення зв'язку викладача зі здобувачами освіти під час дистанційного навчання. Виклики у процесі організації онлайн навчання. Найбільш поширені помилки під час організації онлайн навчання. Характеристика сервісів для проведення онлайн-занять з історії у режимі реального часу: *Zoom, Facebook Live, Instagram Live, Wizi, Periscop, Skype*. Сервіси для перевірки розуміння навчальної теми з історії здобувачами освіти: *LearningApps, Kubbu, Quizlet, H5P*. Сервіси для зворотного зв'язку між викладачами та здобувачами освіти: *Direct Poll, Google Form, Quizizz, Kahoot*.

Тема 2.1. Організація самостійної навчально-пізнавальної діяльності здобувачів освіти з історії. Сутність поняття «самостійна робота». Значення самостійної роботи у навчально-пізнавальній діяльності здобувачів освіти. Функції самостійної роботи. Вимоги до організації самостійної роботи здобувача освіти. Класифікація самостійної роботи. Індивідуальна робота як компонент самостійної навчальної діяльності здобувача освіти. Різновиди індивідуальної роботи. Роль самоконтролю в організації самостійної роботи здобувачів освіти.

Тема 2.2. Організація науково-дослідної роботи здобувачів освіти під час вивчення історії. Роль наукової праці у розвитку творчих здібностей здобувача освіти. Шляхи і методи залучення студентів/учнів до науково-дослідної роботи. Методичні засади виконання наукової роботи МАН. Методичні засади виконання курсової роботи: обрання теми, структура роботи та вимоги до змісту її складових частин; оформлення наукового апарату; написання тексту роботи й вимог до нього; підготовка роботи до захисту й процедура її захисту. Академічна доброчесність в умовах історичної освіти.

Тема 2.3. Моніторинг навчальної діяльності здобувачів освіти під час вивчення історії. Поняття моніторингу. Мета моніторингу. Види моніторингу та його складники. Організація, управління та методичний супровід проведення моніторингу навчальної діяльності здобувачів освіти під час вивчення історії. Складові моніторингу якості здійснення освітнього процесу в онлайн режимі зі здобувачами освіти.

Тема 3.1. Теоретичні засади проблеми технологізації освітнього процесу. Сутність поняття «технології навчання». Проблема освітніх технологій в історичному розвитку. Сучасні тенденції технологізації історичної освіти.

Тема 3.2. Інтерактивне навчання в історичній освіті. Характеристика основних моделей навчання. Концептуальні основи інтерактивної технології, форми інтерактивного навчання. Застосування інтерактивних вправ на заняттях з історії. Інтерактивні технології кооперативного навчання. Інтерактивні технології колективно-групового навчання. Технології ситуативного моделювання. Технології опрацювання дискусійних питань. Структура інтерактивного навчального заняття з історії.

Тема 3.3. Проєктне навчання в історичній освіті. Концептуальні основи методу проєктів. Мотиваційне та профорієнтаційне значення проєктного навчання. Основні ролі та функції учасників проєктної команди. Дослідницькі, творчі, проєктно-орієнтовані проєкти під час вивчення історії. Забезпечення технологічності методу проєктів. Онлайн-сервіси та інструменти для організації роботи над проєктом. Оцінювання проєктної діяльності здобувачів освіти.

Тема 3.4. Проєкти усної історії. Усна історія в соціогуманітарних студіях. Усноісторичні дослідження в Україні. Організація усноісторичного дослідження. Дидактичні можливості усноісторичних методик. Методика організації шкільних проєктів. Обґрунтування вибору теми проєкту. Підготовка учнів до виконання проєкту. Технічні параметри свідчення. Методика проведення наративного біографічного інтерв'ю в умовах шкільного проєкту.

Тема 4.1. Проблемне навчання в історичній освіті. Сутність поняття. Характерні риси проблемного навчання історії. Шляхи створення проблемної ситуації. Організація проблемного навчального заняття з історії. Критерії оцінювання проблемних завдань.

Тема 4.2. Технології розвитку критичного мислення здобувачів освіти під час вивчення історії. Критичне мислення: сутність поняття. Сутність критичного мислення в контексті історичної дидактики. Модель навчального заняття з розвитку критичного мислення здобувачів освіти. Критичне осмислення історичних подій під час розв'язання проблемних задач.

Тема 4.3. Технології інтегрованого навчання в історичній освіті. Актуальність інтегрованих навчальних технологій. Конструювання навчальних занять з історії на основі використання інтеграційних технологій навчання. Інтегрований курс «Історія: Україна і світ».

Тема 4.4. Застосування інформаційних технологій під час вивчення історії. Інформаційні технології навчання: сутність вихідних понять. Сучасні підходи до застосування інформаційних технологій у навчальному процесі. Дидактичні особливості навчальних занять з історії з використанням інформаційно-комунікаційних технологій. Мультимедійна презентація як засіб унаочнення навчального матеріалу з історії. Організація роботи здобувачів освіти з навчальними відео- та аудіоматеріалами на заняттях з історії. Використання інтернет-ресурсів на заняттях з історії.

Тема 4.1. Проблемне навчання в історичній освіті. Сутність поняття. Характерні риси проблемного навчання історії. Шляхи створення проблемної ситуації. Організація проблемного навчального заняття з історії. Критерії оцінювання проблемних завдань.

Тема 4.2. Технології розвитку критичного мислення здобувачів освіти під час вивчення історії. Критичне мислення: сутність поняття. Сутність критичного мислення в контексті історичної дидактики. Модель навчального заняття з розвитку критичного мислення здобувачів освіти. Критичне осмислення історичних подій під час розв'язання проблемних задач.

Тема 4.3. Технології інтегрованого навчання в історичній освіті. Актуальність інтегрованих навчальних технологій. Конструювання навчальних занять з історії на основі використання інтеграційних технологій навчання. Інтегрований курс «Історія: Україна і світ».

Тема 4.4. Застосування інформаційних технологій під час вивчення історії. Інформаційні технології навчання: сутність вихідних понять. Сучасні підходи до застосування інформаційних технологій у навчальному процесі. Дидактичні особливості навчальних занять з історії з використанням інформаційно-комунікаційних технологій. Мультимедійна презентація як засіб унаочнення навчального матеріалу з історії. Організація роботи здобувачів освіти з навчальними відео- та аудіоматеріалами на заняттях з історії. Використання інтернет-ресурсів на заняттях з історії.

Література:

1. Баханов К.О. Специфіка методики навчання історії у вищій школі. URL: <http://vuzlib.com/content/view/239/84/>
2. Баханов К. Інноваційні системи, технології та моделі навчання історії в школі. Запоріжжя. 2000.
3. Баханов К. Модель навчання у дискусії. *Історія в школі*. 2000. №9. С.16-23.
4. Баханов К. Навчання історії за практичною системою. *Історія в школах України*. 2000. №3. С. 33-37.
5. Баханов К.О. Традиції та інновації в навчанні історії в школі. Дидактичний словн.-довід. Запоріжжя: Просвіта, 2002. 108 с.
6. Баханов К. Технологія групової справи в навчанні історії в школі. *Історія в школах України*. 2002. №1. С.23-29.
7. Баханов К. Технологія розвивального навчання. *Історія в школах України*. 2001. №1. С.21-25.
8. Гончарова Н. О. Методика викладання історії у вищій школі. Навчальний посібник. Харків, 2009.
9. Горохівський П.І. Методика викладання історичних дисциплін у вищій школі: Курс лекцій: Навчальний посібник для магістрантів денної та заочної форми навчання. Умань: ПП Жовтий О., 2012. 256 с.
10. Державний стандарт профільної середньої освіти. Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 25 липня 2024 р. № 851.
11. Желіба О.В. Урок історії: спроба відповіді на виклики сьогодення. *Історія в рідній школі*. 2015. № 4. С. 15 – 18.
12. Жорнова О., Жорнова О. Організаційно-методичні засади викладання у вищій школі: Навчальний посібник. К., 2011.
13. 3 історії повсякденного життя в Україні. Серія монографічних видань. Електронний ресурс. URL: <http://resource.history.org.ua/cgiin/eiu/history>.
14. Єрко Г. І. Інтерактивний метод навчання – дебати. Нові технології навчання. 2008. № 50. С. 43–47.
15. Ісаєва Г. Метод проектів – ефективна технологія навчання. URL: <http://osvita.ua/school/technol/1415>.
16. Історія повсякденності: теорія та практика: матеріали Всеукр. наук. конф., Переяслав-Хмельницький, 14–15 трав. 2010 р. / [Упоряд.: Лукашевич О.М., Нагайко Т.Ю.]. – Переяслав-Хмельницький, 2010. 246 с.

17. Історія України. Всесвітня історія. 10-11 класи. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv>.
18. Історія: Україна і світ. 10-11 класи Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv>.
19. Коляструк О. А. Методологія історії повсякденності // Вісник Харківського національного університету імені ВН Каразіна. Сер.: Історія. Випуск 44, 2011. – с. 8-21.
20. Комаров Ю., Мисан В., Осмоловський А., Білоножко С, Зайцев О. Історія епохи очима людини. Україна та Європа у 1900-1939 роках: Навч. посіб. для 10 кл. загальноосвіт. шк. К.: Генеза, 2004. 256 с.
21. Концептуальні засади реформування історичної освіти в системі загальної середньої освіти. Затверджено Наказом Міністерства освіти і науки України від 30.07.2024 р. № 1072.
22. Концепція Нової української школи: ухвалена рішенням колегії Міністерства освіти і науки України 27.10.2016 р. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>.
23. Кузьменко О. Урок-семінар. *Історія в школах України*. 2001. № 1. С. 37-40; №2. С.29-31; №6. С. 20-23.
24. Курилів В. І. Методика викладання історії. Курс підвищення кваліфікації вчителів історії: Навчальний посібник. Харків-Торонто, 2008 Мисан В.О. Сучасний урок історії : навч.-метод. Посібник. К. : Шкільний світ, 2010. 120 с.
25. Левітас Ф.Л., Салата О.О. Методика викладання історії. Посібник учителя. Х.: Вид. група «Основа», 2006. 96 с.
26. Мисан В.О. Сучасний урок історії: навч.-метод. Посібник. К. : Шкільний світ, 2010. 120 с.
27. Нагаєв В. М. Методика викладання у вищій школі. URL: http://moskalik.at.ua/kurs_lekziy/mmmvvv.doc.
28. Носаченко І.М. Модульно-рейтингова система організації навчання у вищій школі. *Проблеми освіти: науковий збірник*. К., 2008. Вип. 54.
29. Освітні технології. Навч.-метод. посіб. / О.М.Пехота, А.З. Кіктенко, О.М. Любарський. К., 2003.
30. Паршакова О. Проблеми організації та контролю самостійної роботи студентів у світлі Болонського освітнього процесу. *Вища освіта України*. 2010. № 2.
31. Плавич В. П. Розвиток системи освіти України в контексті Болонського процесу: навч. посіб. / В. П. Плавич; за ред. Т. М. Забанова; Одеський нац. ун-т. ім. І.І. Мечникова. Одеса: Астропринт, 2005. 256 с.
32. Пометун О., Фрейман Г. Методика навчання історії в школі. К.: Генеза, 2006. 328 с.
33. Проблеми дидактики історії: збірник наукових праць. Ред. кол.: С. А. Копилов (голова, наук. ред.) та ін. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2010. Випуск 3. 144 с.
34. Проблеми дидактики історії: збірник наукових праць. Ред. кол.: С. А. Копилов (голова, наук. ред.) та ін. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2010. Випуск 4. 176 с.
35. Пятницька-Позднякова І.С. Основи наукових досліджень у вищій школі: Посібник для студентів вузів. Київ, 2003.
36. Савенко В. В. Завдання та зміст лекцій з історії відповідно до вимог Болонського процесу. *Основні засади розвитку вищої освіти України в контексті Болонського процесу*. Тернопіль, 2005. Ч. 3.

37. Сікорський П.І. Кредитно-модульна технологія навчання: Навчальний посібник. Київ, 2004.
38. Степанков В.С. Методика викладання історичних дисциплін у ВНЗ. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка. 2014. 28 с.
39. Страдлінг Р. Багаторакурсність у викладанні історії. Посібник для вчителя. Страсбург: Видавництво Ради Європи, 2004. 65 с.
40. Терно С. Методика розвитку критичного мислення: досвід експериментального дослідження. *Історія в школах України*. 2007. № 9-10. С. 3–11.
41. Українська історична дидактика: Міжнародний діалог (фахівці різних країн про сучасні українські підручники з історії): 36. наук. ст. К.: Генеза, 2000.
42. Фіцула М.М. Педагогіка вищої школи: Навчальний посібник. К, 2006.
43. Шляхтун П. П. Методика викладання соціально-гуманітарних дисциплін: Навчальний посібник. К., 2011.

4. Філософія історії

Навчальна дисципліна «Філософія історії» є обов'язковим освітнім компонентом професійної підготовки. Її метою є формування у здобувачів освіти знань про особливості історичного процесу в його єдності та невичерпному розмаїтті. До програми комплексного кваліфікаційного іспиту включено зміст трьох модулів, засвоєних студентами упродовж першого та другого семестрів.

Тема 1.1. Методологічні проблеми курсу «Філософія історії»

Історія як філософський дискурс. Об'єкт, предмет і функції «Філософії історії». Система категорій. Структура філософії історії. Філософія історії в системі соціальних і гуманітарних наук. Дисциплінарні межі філософії історії. Місце філософії історії в системі духовної культури людини і суспільства. Історична реальність як об'єкт філософії історії та історичної науки. Методологічна роль філософії історії.

Тема 1.2. Становлення історичної свідомості: від міфу до філософії. Міфологічна свідомість. Історія та міф. «Природний історизм» античної філософії. Давньогрецька історіографія.

Тема 1.3. Релігійний світогляд як форма світосприйняття історичної дійсності. Загальне сприйняття релігії як форми світосприйняття історії. Відношення «людина-світ історії» в релігійному історичному світогляді. Християнська теологія філософії. Філософський історичний світогляд доби Відродження.

Тема 1.4. Філософія історії як явище новоєвропейської філософії. Раціоналізм – новий тип світогляду. Історична думка XVII сторіччя. Ідея «Нової науки» Дж. Віко. Філософія історії в епоху Просвітництва. Концепція універсального історичного процесу Гегеля. Теорія історичного процесу Маркса. Історична динаміка позитивістської моделі історії. Особливості історичного методу Й.Г. Дройзена.

Тема 1.5. Проблеми сутності історичного процесу в філософії історії кінця XIX – XX сторіччя. Становлення критичної філософії історії. Історизм як продукт новоєвропейської раціональності. «Ідея історії» Р. Колінгвуда. Онтологія історичного М. Гайдегера. Критика історичистських схем історії (К. Попер). Особливості сучасного історичного дискурсу.

Тема 1.6. Українська філософсько-історична думка. Витоки історичної думки в Україні. Становлення наукової історії в XVIII – початку XIX сторіччя. Вплив західної філософії на формування філософсько-історичної думки в Україні (XIX – поч. XX ст.). Дидактична спрямованість історичної науки в другій половині XIX – на поч. XX сторіччя.

Тема 1.7. Єдність та багатоманітність всесвітньої історії. Єдність та багатоманітність історії як філософсько-історична проблема. Еволюція філософських уявлень про єдність людства історичного процесу. Історія як розгортання світового духу

(Г.В.Ф.Гегель). Формацийна модель історичного процесу (К. Маркс). Проблеми історичного розвитку в філософії екзистенціалізму (К. Ясперс)

Тема 1.8. Культурно-цивілізаційна модель типологій історичних систем. Заперечення ідеї єдності історичного процесу (М. Данилевський, О. Шпенглер). Концепція локальних цивілізацій А. Тойнбі. Соціокультурні суперсистеми П. Сорокіна. Різноманітна модель. Концепція «зіткнення цивілізацій» С. Гантінгтона.

Тема 1.9. Проблеми спрямованості історичного процесу. Ідея поступу в історії. Лінійні та циклічні моделі історії. Тричастинна періодизація історії. Темпоралізація утопії. Ідея поступу у філософії історії. Еволюціонізм і неоеволюціонізм про універсальність суспільної еволюції. Питання «кінець історії» в новітній філософії. Єдність філогенезу та онтогенезу у філософському осмисленні історичного процесу. Ф. Ніцше про історію як здійснення «волі до влади». Своєрідність та зв'язок лінійної і нелінійної парадигми історичного мислення. Формацийний та цивілізаційний вимір історичного процесу: співвідношення підходів. Теоцентризм і природоісторизм, як різновиди історичного процесу.

Тема 1.10. Циклічні моделі історії. Ідея історичного кругообігу. Історичні цикли в моделі історії Дж. Віко. Ідея циклічного історичного часу в культурно-цивілізаційних концепціях ХХ сторіччя.

Тема 2.1. Еволюція поглядів на місце і роль людини в історії: Античність і Середньовіччя. Соціологічний і антропологічний підходи до людини. Детермінізм і воля людини: конкурентні теорії. Поняття долі в античній філософії. Свобода волі в середньовічній християнській теології історії. Проблеми людини в філософії Відродження.

Тема 2.2. Історія як витвір людини. Суб'єкт історії. Людина як основа історії. Від онтології субстанції – до онтології суб'єкта в німецькому ідеалізмі ХVІІІ – початку ХІХ сторіччя. Сучасна практична філософія про комунікативний характер свободи волі. Антропологічна зорієнтованість філософської думки ХХ століття. Сучасна практична філософія про комунікативний характер свободи волі.

Тема 2.3. Відкриття мас. Поняття народ, маса, натовп. Проблема атомізації суспільства та «бунту мас» у ХХ сторіччі. Маси і тоталітаризм.

Тема 2.4. Класика та сучасність: два підходи до смислу історії. Філософська основа проблеми смислу історії. Опозиція двох парадигм у розробці проблеми смислу історії. Філософсько-світоглядний зміст поняття «смысл історії». Релігійне і філософське тлумачення історії. Онтологічний, гносеологічний та методологічні аспекти проблеми спрямованості історії. Філософсько-світоглядний зміст поняття «смысл історії». Релігійне і філософське тлумачення історії. Онтологічний, гносеологічний та методологічні аспекти проблеми спрямованості історії.

Тема 2.5. Ціннісний вимір людського існування. Цінності історії та цінності людського існування. Проблеми свободи історичного вибору у філософії історії. Свобода та відповідальність. Цивілізація і духовність: механізми взаємодії. Проблема духовності на сучасному історичному процесі. Концептуальні засади історіографічної школи «Анналів». Особливості осягнення історії істориками від пересічних громадян. Проблема об'єктивності істини в історії. Роль особи в історії.

Тема 3.1. Предмет і завдання методології історії. Структура наукового дослідження та науково-пізнавального процесу. Класифікація наук, Місце історії в системі суспільних наук. Предмет і завдання методології історії.

Тема 3.2. Предмет історичної науки. Об'єкт історичного пізнання. Предмет історичного дослідження.

Тема 3.3. Структура історичного дослідження. Принципи і методи історичного пізнання. Тематика історичних досліджень. Рівні історичного дослідження. Звіт про проведення дослідження. Пошук універсальної теорії історичного процесу. Принципи історичної науки. Методи історичного пізнання.

Література:

1. Андрусів С. Модус національної ідентичності: львівський текст 30-х років ХХ ст. Тернопіль-Львів, 2000. 340с.
2. Арон Реймон. Вступ до філософії історії. Есе про межі історичної об'єктивності / Пер. з фр. післямова та примітки О.Йосипенко, С.Йосипенко. Київ, 2005. 580с.
3. Бойченко І.В. Філософія історії: Підручник. К.: Т-во «Знання», КОО, 2000. 723 с.
4. Бойченко І., Горлач М., Жиленкова І., Мануйлов С. Філософія історії. Київ, 2006. 472с.
5. Бойченко І.В., Бойченко М.І. Філософія історії: предмет, напрямки, детерміністські та ігрові концепції. Київ, 1995. 60с.
6. Ващенко В.Ю. *Логіка виникнення концепту «цивілізація» у філософії історії А. Тойнбі*. Філософські обрії. 2009. № 21. С.147-160.
7. Вraith Г. Я. *Філософія історії в системі суспільно-гуманітарного знання*. Методологія та технологія сучасного філософського пізнання: збірник матеріалів VI Міжнародної наукової конференції студентів, молодих вчених та науковців, присвяченої 30-річчю створення кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності та 205-річчю Університету Ушинського (Одеса, 20-21 травня 2022 року). Одеса, 2022. С. 71-73.
8. Гоцуляк В. В. Історія, її методологія і історіографія як наукові та навчальні дисципліни. Навчальний посібник. Черкаси. 2016. 732с.
9. Жадько В. А. Філософія історії: становлення колективних суб'єктів розвитку суспільства: наукова монографія. Запоріжжя, 2018. 156 с.
10. Зашкільник Леонід. Методологія історії від давнини до сучасності. Львів, 1999. 227с.
11. Колінгвуд Р. Ідея історії. Київ: Основи, 1999. 615 с.
12. Кравченко П. А., Мельник А. І. *Концептуалізація філософії історії у некласичній методології (стаття перша)*. Філософські обрії. Полтава, 2015. Вип. 33. С. 48-70.
13. Нагорна Л. П. Історична пам'ять: теорії, дискурси, рефлексії. Київ: ІПІЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2012. 328 с.
14. Найчук А.В., Ганаба С.О. Філософія історії. Кам'янець-Подільський, 2020. 204с.
15. О.А.Габріелян, І.І.Кальной, О.П.Цветков. Філософія історії: підручник. Київ, 2010. 216 с.
16. Павленко Ю.В. Історія світової цивілізації: соціокультурний розвиток людства: навч. посібник/ Ю.В. Павленко.- К: Либідь, 1999.-360с.
17. Поліщук О.С., Дудченко В.С. *Українська ідентичність у гетерогенних європейських колективних діях*. Антропологічні виміри філософських досліджень, 2023, Вип. 23. (Anthropological Measurements of Philosophical Research, 2023, NO. 23) С.34-43.
18. Поліщук О.С., Петрук Н.К. Аксіологічні орієнтири у філософії сталого розвитку суспільства. *Вісник Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*. Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія: зб. наук. пр. / редкол.: О. Г. Данильян (голова) та ін. Харків : Право, 2022. № 1 (52). С. 47-58.
19. Поппер Карл. Злиденність історизму. Київ, 1994. 192с.
20. Предборська І.М., Ганаба С.О. Філософія історії: навчальний посібник. Суми, 2012. 232с.
21. Сумченко І. *Особливості сприйняття простору та часу в традиційній культурі*. Докса: Збірник наукових праць з філософії та філології. Одеса, 2010. Вип. 15. С.303-312.
22. Тойнбі А. Дж. Дослідження історії.Т.1-2. Київ, 1995. 568 с.
23. Червона Л., Поліщук О., Петрів О., Білан Т. Утвердження демократичного розвитку як детермінанти потреби у якісному суспільному прогресі та інтеграції систем науки та освіти. *European Science*, 2022. Випуск 4 (sge08-04). С. 83-93.